SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

4-son (6-jild)
2026

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V6I4Y2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b,;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent,;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasida xizmat koʻrsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat Gʻaybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Joʻrayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom oʻgʻli — yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport boʻyicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Poʻlatovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Boʻtayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
6-jild, 4-son (aprel, 2026). - 368 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Махмудова Нигора Баротовна
ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР ПЕНИТЕНЦИРНОГО ДЕЛА В КОЛОНИАЛЬНОМ ТУРКЕСТАНСКОМ КРАЕ, ПО ОТЧЁТАМ РЕВИЗИИ СЕНАТОРА К.К.ПАЛЕНА 10-15

Esonov Ziyodbek Yuldashevich
RISHTON KULOLCHILIK MAKTABI VA UNING LOKAL XUSUSIYATLARI ETNOGRAFIK TAHLILI 16-20

Абдиев Рузикул Буронович
ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОХРАНЕНИЯ АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 21-27

Абдужаббаров Шерзод
ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, ФУНКЦИИ И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СУЩЕСТВОВАНИЯ И РАБОТЫ СОВЕТА ТУРКЕСТАНСКОГО ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА 28-33

Boymurodov Shuxrat Toshkentovich
MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘RTA MAXSUS TA’LIM, SOHASIDA MA’NAVIY YANGILANISH 34-38

Жураева Нафиса Олимовна
ТОПОГРАФИЧЕСКОЕ ВЛИЯНИЕ КУЛЬТОВЫХ СООРУЖЕНИЯХ НА ФОРМИРОВАНИЕ ГУЗАРОВ ГОРОДА БУХАРЫ 39-45

Safarov Akmal
SUV XO‘JALIGI SOHASI UCHUN MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING NAZARIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 46-52

Tursunova Mahliyo Sarvar qizi
XORIJIY INVESTITSIYALAR ISHTIROKIDAGI KORXONALAR FAOLIYATINING HUDUDIY IJTIMOIY-IQTISODIY HAYOTGA TA’SIRI (JIZZAX VILOYATI MISOLIDA, 1991- 2026 -YILLAR) 53-57

Mardiyeva Guzal Karimovna
SAMARQAND VILOYATIDA SOVET DAVRINING DASTLABKI YILLARIDA XOTIN-QIZLARNING OLIY TA’LIMGA KIRISH IMKONIYATLARI VA CHEKLOVLAR 58-62

Kenjayev Elyor Sattorovich
YANGI O‘ZBEKISTONNI BARPO ETISHDA STRATEGIK ISLOHOTLAR: TARAQQIYOT VA MA’NAVIY YUKSALISH UYG‘UNLIGI 63-70

Polvonov Kozimbek Naimovich, Polvonov Anvar Naimovich
QASHQADARYODAGI YETAKCHI O‘QUV DARGOHLARIDAN BIRI 71-79

Mo‘minova Gavxar Esanovna
O‘ZBEKISTON SAVDO TARIXINI O‘RGANISHDA DAVLAT ARXIVLARI HUJJATLARINING O‘RNI 80-85

Norboyev Sarvar Qahramon o‘g‘li
O‘ZBEKISTON TARIXIY SHAHARLARINING XALQARO MIQYOSDA TAN OLINISHI 86-90

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Tillabaeva Umida Makhsumovna, Talipova Nigora Tulkunovna
DIGITALIZATION AND EMPLOYABILITY:
A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF RESEARCH TRENDS (2018–2025) 91-100

Xudoyorov Lochinbek Bahromovich
O‘ZBEKISTON SERVIS SOHASIDA XIZMATLAR SIFATI KO‘RSATKICHLARINING
DINAMIK TAHLILI 101-107

Toxirov Akbarxon Toirxon o‘g‘li
INNOVATSION MARKETING INDEKSI ASOSIDA KORXONALARNING IQTISODIY
XAVFSIZLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH METODOLOGIYASI 108-113

Ismoilov Bekzod Muxidinovich
GLOBALLASHUV SHAROITIDA TURIZM SOHASINI INNOVATSION
RIVOJLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI 114-118

Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich
O‘ZBEKISTONDA EKOLOGIK MUAMMOLARNING IJTIMOIY-IQTISODIY
OQIBATLARI KELIB CHIQISHI 119-135

Nishonova Shaxnozaxon
ZAMONAVIY IQTISODIY TIZIM SHAROITIDA LOYIHALARNI
BOSHQARISH YONDASHUVLARI 136-140

Fayziyeva Aziza Azamat qizi
SURXONDARYO VILOYATIDA KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATINING BANDLIK
KO‘RSATKICHLARIGA TA’SIRI: ARIMA MODELI ASOSIDA PROGNOZ VA TAHLIL 141-154

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ismoilov Maxamadixon Isroilovich
IQTISODIY RATSIONALIZM:
TUSHUNCHA, EVOLYUTSIYA VA NAZARIY CHEGARALAR 155-165

Beshimov Xamidjon Sayidovich
O‘ZBEKISTONDA KASABA UYUSHMALARINING IJTIMOIY ADOLATNI
TA’MINLASHDAGI AHAMIYATI 166-175

Obidov Asliddin Shavkatovich
SAID AD-DIN AL-FARG‘ONIY TA’LIMOTIDA ONTOLOGIK VA GNOSEOLOGIK ASOSLAR 176-181

Abduraxmov Xasan Ibroximovich
KOGNITIV-AXBOROT MUHITINING SUN’IY INTELLEKT SHAROITIDA YOSHLAR
IJODKORLIGI VA TASHABBUSKORLIGIGA TA’SIRI 182-188

Xolova Umida Umedovna
“O‘RTA ASRLAR FALSAFIY TAFAKKURIDA MA’RIFAT KONSEPSIYASINING
TARIXIY-FALSAFIY EVOLYUTSIYASI: TEOLOGIK VA MA’RIFIY BOSQICHLAR TAHLILI” 189-192

Rajabova Rohila Zakirovna
AHMAD DONISH'S PHILOSOPHICAL VIEWS IN HIS WORK "NAVODIR UL-VAKOE" 193-197

Kabulov Jahongir Bakhodirovich
SEPARATIZMNING ASIMMETRIK XUSUSIYATI 198-202

Eshkuvvatov Jaloliddin
MADANIYATLARARO MULOQOTDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLAR SINTEZI .. 203-210

Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li
IMMANUIL KANT VA ZAMONAVIY FALSAFADA NOUMENAL ERKINLIK MUAMMOSI: FENOMENAL DETERMINIZM BILAN BOG'LIQ ANTINOMIK ZIDDIYATNING DOLZARB TALQINLARI 211-215

Rustamova Madina
OMMAVIY MANIPULYATSIYANING DESTRUKTIV XUSUSIYATI: TAHDIDLAR VA OQIBATLAR 216-220

Yodgorov Alisher Nurmuhammadovich
AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IJTIMOIY MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI 221-225

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza Tulqinovna
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA XALQARO HUQUQ TERMINOLOGIYASINING GIBRID TABIATI: SHAKLLANISH MANBALARI, STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA FUNKSIONAL TAHLILI 226-232

Rahmatov Laziz, Baxronova Dilrabo
ABYA YALA (LOTIN AMERIKASI) DAVLATLARI NOMLARINING LINGVOPOLITIK DISKURSI: ETIMOLOGIK VA GEOSIYOSIY TAHLIL 233-241

Quvvatova Shaxlo Choriyevna
XOLID HUSAYNIYNING "MING QUYOSH SHU'LASI" ASARI TAHLILI 242-246

Elmuratova Zamira Xodjamuratovna
NAQLLAR VA MAQOLLARNING FOLKLOR JANRIDAGI ROLI 247-251

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Shayzakov Shodiyor Ibragimovich
QONUNIY KUCHGA KIRMAGAN SUD HUJJATLARI USTIDAN APELLYATSIYA TARTIBIDA SHIKOYAT QILISHNING PROTSESSUAL-HUQUQIY ASOSLARI 252-261

Umarova Xolisxon Nomoz qizi
O'ZBEKISTONDA RAQOBATGA QARSHI KELISHUVLAR HAQIDA XABAR BERGANLIK UCHUN JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA JARIMALARNI KAMAYTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 262-269

Аминова Наргиза
ОТ СЕКУЛЯРИЗМА К ПОСТСЕКУЛЯРНОСТИ: МОДЕЛИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РЕЛИГИОЗНОГО И СВЕТСКОГО В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ 270-277

Amirov Agzamxon Aktamovich
QURILISHDA ULUSHLI ISHTIROK ETISH TUSHUNCHASINING TAHLILI 278-283

Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li
SUKUKNING NAZARIY POYDEVORI HAMDA TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI: ZAMONAVIY KAPITAL BOZORIDAGI O'RNI 284-294

Kabilov Sardor Asrolovich
JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH TURLARI VA UNING HUQUQIY ASOSLARI 295-300

Nosirov Bekzod O‘ktam o‘g‘li
ETIL SPIRTI, ALKOGOL VA TAMAKI MAHSULOTLARINI BOJXONA CHEGARASIDAN NOQONUNIY OLIB O‘TISH 301-304

Сабирова Куванчай Бабамуратовна
ГЕНДЕРНОЕ НАСИЛИЕ, УСИЛЕННОЕ ИСКУССТВЕННЫМ ИНТЕЛЛЕКТОМ: ВЫЗОВЫ МЕЖДУНАРОДНОМУ ГУМАНИТАРНОМУ ПРАВУ И ПРОБЕЛЫ В ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ 305-310

Urinboyeva Muxlisa Ma’rufovna
MEDIATSIYA INSTITUTIDA SUN’IY INTELLEKT IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH MASALALARI 311-318

Majidov Islomjon Dilshod o‘g‘li
YAQIN QARINDOSHLAR BILAN BOG‘LIQ HOLATLARDA TRANSPORT VOSITALARI HARAKATI YOKI ULARDAN FOYDALANISH XAVFSIZLIGI QOIDALARINI BUZISH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISHDA INSONPARVARLIK PRINSIPINI QO‘LLASH MASALALARI 319-325

Habibullayev Muhammadrajab Obidjon o‘g‘li
HUQUQ VA IMKONIYATLAR MUVOZANATI: O‘ZBEKISTONDA GENDER ADOLAT SARI YO‘L 326-331

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Qurbonova Dilafruz Toshturdiyevna
TEMURIY MALIKALAR MA’NAVIY MEROSINING TARIXIY, ILMIY-ADABIY MANBALARDAGI TALQININI TALABA-QIZLARGA O‘RGATISH 332-337

Tursunaliyev Shaxzod Sherali o‘g‘li
SUMMATIVE ASSESSMENT AS A CONTEXT FOR DEVELOPING STUDENTS’ CRITICAL THINKING COMPETENCE: THE PROBLEM DIMENSION 338-344

Abdullayeva Surayyo Ashrafxanovna
AUTISTIK SPEKTR BUZILISHLARIGA EGA BOLALAR TA’LIMI VA TARBIYASINING TARIXIY SHAKLLANISHI HAMDA IJTIMOIY ASOSLARI 345-354

G‘affarova Dilfuza Shavkat qizi
TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TA’LIM TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI 355-360

Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich
THE IMPACT OF VOLITIONAL QUALITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS ON THE DEVELOPMENT OF BEHAVIORAL RESPONSES ENSURING EFFECTIVE SPORTS PERFORMANCE 361-367

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 6 | Issue 4 | 2026
ISSN Online: 2181-1342

Received: 16 March 2026
Accepted: 01 April 2026
Published: 15 April 2026

Article / Original Paper

OPPORTUNITIES AND RESTRICTIONS FOR WOMEN'S ACCESS TO HIGHER EDUCATION IN THE EARLY YEARS OF THE SOVIET PERIOD IN SAMARKAND REGION

Mardiyeva Guzal Karimovna
Samarkand State Medical University Phd, assistant

Abstract. This article presents a comparative study on the scientific aspects of opportunities for women to access higher education in the Samarkand region and the factors that hindered them during the second half of the 20th century. The study highlights Soviet policies in the early years aimed at involving women in social life, campaigns to eliminate illiteracy, and changes in the admission system of higher education institutions. At the same time, it examines how traditional social norms, patriarchal environments, economic difficulties, and cultural stereotypes limited women's opportunities to receive an education.

Keywords: higher education, pedagogical academy, institute, teacher training course, local nationality.

SAMARQAND VILOYATIDA SOVET DAVRINING DASTLABKI YILLARIDA XOTIN-QIZLARNING OLIY TA'LIMGA KIRISH IMKONIYATLARI VA CHEKLOVLAR

Mardiyeva Guzal Karimovna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti Phd, assistant
Email: mardievaguzal54@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asrning ikkinchi choragida Samarqand viloyatida xotin-qizlar uchun oliy ta'limga kirish imkoniyatlari va ularga to'sqinlik qilgan omillarning ilmiy jihatlariga tobe qiyosiy tadqiqot o'tkaziladi. Mazkur tadqiqotda sovet davrining ilk bosqichlarida ayollarni ijtimoiy hayotga jalb qilish siyosatlari, savodsizlikni tugatish kampaniyalari, oliy ta'lim muassasalarga qabul qilish tizimida o'zgarishlar yoritiladi. Buning bilan birga, an'anaviy ijtimoiy qiyoslar, patriarxal muhit, iqtisodiy qiyinchiliklar, madaniy stereotiplar xotin-qizlar ta'lim olish imkoniyatlari cheklanganligi asoslar beriladi.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, pedagogika akademiyasi, institut, o'qituvchilik kursi, mahalliy millat.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I4Y2026N09

Sovet hukmronligining dastlabki yillarida Samarqand viloyatida xotin-qizlar ta'limiga jalb qilish masalasi umumittifoq siyosatning muhim tarkibiy qismi sifatida shakllandi. Sho'ro hokimiyatining birinchi yillarida kadrlar tayyorlash tizimi tez-tez o'zgartirib borilganligi, avvalo, iqtisodiy va siyosiy ehtiyojlardan kelib chiqqanligi sabablaridan biri xotin-qizlar ta'limiga jalb qilishga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Davlat arzon va tez tayyorlanadigan mutaxassis kadrlarga ehtiyoj sezganligi sabablaridan biri ta'lim tizimi ko'proq qisqa muddatli va amaliy yo'nalishga ega shakllarning rivojlanishiga asos sifatida qabul qilingandi.

Mazkur jarayon xotin-qizlar rahbar xodimlar va mutaxassislar sifatida tayyorlashga alohida e'tibor qaratilganligi sabablaridan biri, mazkur siyosat ko'proq pragmatik xarakterga ega edi. Ya'ni, xotin-qizlar ta'limiga jalb qilishdan ko'ra, xotin-qizlar tezkor tarzda ishlab

chiqarish va ijtimoiy sohalarga moslashni ustuvor yoʻnalish sifatida belgilandi. Shu bois hunar maktablari, qisqa muddatli kurslar va pedagogik texnikumlarning xotin-qizlar taʼlimiga jalb qilish asosiy shakllarning rivojlanishiga olib keldi. Ammo mazkur jarayon taʼlim tizimiga oʻtish imkoniyatlarini maʼlum darajaga cheklanishiga sabab boʻlgan[1]. Jumladan, XX asrning 20-30-yillarida Samarqand viloyatida xotin-qizlarning taʼlim tizimiga jalb etilish jarayoni bosqichma-bosqich va ehtiyojga muvofiq holda shakllanganligini anglatadi. Xususan, Samarqand viloyatida xotin-qizlarga oʻqituvchilik kursi tashkil etilishi XX asrning 20-30-yillarida xotin-qizlarni taʼlim tizimiga jalb etish jarayoni boshlanib ketgani va xotin-qiz taʼlimi sohasi xususida taʼlim siyosatini yoʻlga qoʻyish dastlabki bosqichi sifatida tarixiy hukumat faolligini taʼkidlaydi. Shuning uchun dastlabki kurslarni tugatgan xotin-qizlarning (15 nafar) kamligi xotin-qiz taʼlimi sohasida jalb etilish jarayoni boshlanib ketgani va dastlabki bosqichi keskin eʼtiborga molikligini anglatadi. Biroq keyingi yillarda xususan, 1932-1933 oʻquv yiliga kelib tinglovchilar soni 146 nafarga yetgani taʼlim siyosatini olib borish jarayoni maʼlum darajaga yetti va xotin-qiz taʼlimi sohasida jalb etilish jarayoni boshlanib ketgani eʼtiborga molikligini anglatadi[2]. Xususan, Samarqandning eski shahar qismida musulmon xotin-qiz oʻqituvchilarni tayyorlash uchun ikki yillik kurs ochish rejasini ishlab chiqish XX asrning 20-30-yillarida taʼlim siyosatida mahalliy ijtimoiy-madaniy xususiyatlarni muvofiq darajaga moslashtirish jarayoni boshlanib ketgani eʼtiborga molikligini anglatadi.

XX asrning 30-yillarida Samarqand viloyati hamda umuman respublika miqyosida xotin-qizlarni taʼlim tizimiga jalb etish siyosati murakkab va ziddiyatli xarakterga ega boʻlganini koʻrsatadi. 1936-yilda 18 turdagi kurslarda atigi 222 nafar ayolning qamrab olingani, shundan 82 nafari mahalliy millat vakillari boʻlgani bu jarayon hali keng koʻlamga chiqmaganini anglatadi[3]. Eng muhim jihat shundaki, aynan shu yilgi rejalarda ayollar kadrlarini maxsus tayyorlash va qayta tayyorlashga alohida eʼtibor qaratilmagani davlat siyosatida gender masalasining ikkilamchi darajada qolib ketganini koʻrsatadi.

Biroq 1937-yilga kelib vaziyatda keskin oʻzgarish kuzatiladi: kurslar soni 31 taga yetkazilib, 9845 nafar ayolni qamrab olish rejalashtiriladi. Amalda esa 7392 nafar ayol jalb qilingan boʻlib, bu rejaning taxminan 75 foiz darajada bajarilganini bildiradi. Shu bilan birga, jalb etilganlarning 6761 nafari mahalliy millat vakillari ekanligi milliy kadrlarni shakllantirish siyosati ustuvor ahamiyat kasb etganini koʻrsatadi. Bu holat, ayniqsa, mahalliy ayollarni ijtimoiy-iqtisodiy hayotga faolroq jalb etish orqali sovet modernizatsiya loyihasini chuqurlashtirishga qaratilgan edi.

Kolxozlar uchun oʻqituvchilar tayyorlash rejasida 8400 nafar ayolni qamrab olish koʻzda tutilgan boʻlsa-da, amalda 6100 nafarning jalb qilinishi reja va real natijalar oʻrtasida sezilarli tafovut mavjudligini koʻrsatadi. Bu tafovutni bir necha omillar bilan izohlash mumkin:

-infratuzilma va taʼlim resurslarining yetishmasligi;

-ayollarning ijtimoiy cheklovlari (anʼanaviy qarashlar, oilaviy bosim);

-iqtisodiy sharoitlar va mehnatga jalb etilish zarurati.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, ushbu kurslar tizimi xotin-qizlarning taʼlimga kirish imkoniyatlarini kengaytirgan boʻlsa-da, ularning oliy taʼlim tizimiga oʻtishida uzluksizlikni taʼminlay olmagan. Yaʼni, kurslar asosan qisqa muddatli va amaliy yoʻnalishga ega boʻlib, ayollarni tezkor ravishda ishlab chiqarish va qishloq xoʻjaligi tizimiga jalb etishga xizmat qilgan. Natijada, 1930-yillarda xotin-qizlar taʼlimi siyosati ikki tomonlama xarakter kasb etganini koʻrish mumkin: bir tomondan, son jihatdan kengayish va mahalliy ayollarni jalb qilish boʻyicha

sezilarli oʻsish kuzatiladi; ikkinchi tomondan esa, sifat va uzluksizlik (xususan, oliy taʼlimga oʻtish imkoniyati) masalalari yetarli darajada hal etilmagan. Bu esa Samarqand viloyatida xotin-qizlarning oliy taʼlimga kirish imkoniyatlari nisbatan cheklanganligicha qolganini ilmiy asosda tasdiqlaydi.

Agar avval avvalgi davrda ayollar taʼlimi qisqa muddatli kurslar va amaliy tayyorgarlik bilan cheklangan boʻlsa, endilikda ularni oliy taʼlim tizimiga yoʻnaltirish siyosati shakllana boshladi. Buning uchun sovet modernizatsiya siyosati tarkibidagi bu holat hammasi jamiyatda ayollarning ijtimoiy roli kengaytirishga qaratilgan edi. 1927-yilda Samarqandda Oliy Pedagogika Akademiyasining tashkil etilishi xotin-qizlar uchun oliy taʼlim imkoniyatlarini kengaytirishda muhim institutsional asos yaratildi[4]. Ushbu oliy oʻquv yurti nafaqat pedagog kadrlar tayyorlash markazi, balki mahalliy millat xotin-qizlarini ilm-fan sohasiga jalb etuvchi muhim ijtimoiy platforma vazifasini bajardi. Ayniqsa, institut maʼmuriyati va partiya tashkilotining ayollarni oʻqishga jalb etishga qaratilgan maxsus siyosati bu jarayonni tezlashtirdi.

Xususan, 1927-yildan boshlab tashkil etilgan bir yillik tayyorlov kurslari alohida eʼtiborga loyiqdir. Bu kurslar xotin-qizlarning oliy taʼlimga kirishida mavjud boʻlgan bilim va tayyorgarlikdagi tafovutni bartaraf etishga xizmat qilgan. Yaʼni, ular oʻziga xos “koʻprik mexanizmi” sifatida faoliyat yuritib, ayollarni oʻrta taʼlimdan oliy taʼlimga oʻtish jarayoniga moslashtirgan. Bu esa, oʻz navbatida, xotin-qizlarning oliy taʼlim tizimiga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirgan muhim omil sifatida baholanadi. 1931-yilda yesa Pedagogika akademiyasini 16 nafar ayol muvaffaqiyatli bitirib chiqdi[5].

SSSR MIK ning 1932-yil 19-sentyabrdagi qarori, VKP (b) MK ning “Oliy maktablar va texnikumlar to’g’risida” gi qarori hamda Oʻzbekiston SSR MIK va Xalq Komissarlari Sovetining 1933-yil 20-yanvardagi qaroriga muvofiq Samarqand shahrida Akmal Ikromov nomidagi O’zbekiston Davlat pedagogika akademiyasi va Tibbiyot instituti negizida O’zbekiston Davlat universiteti tashkil qilinadi.[6]

Oʻzbekiston Davlat universitetining birinchi bitiruvchisi (179 nafar yosh mutaxassis) 1935-yilda boʻlib, shundan 60 nafari ayollardir. Bitiruvchilar orasida 15 millat vakillari bor edi; 92 (52%) mahalliy millat vakillari. 106 nafar shifokor, 10 nafar tarixchi, 15 nafar iqtisodchi, 12 nafar kimyogar, 24 nafar fizik-matematik, sakkiz nafar adabiyotshunos, toʻrt nafar tilshunos diplom oldi. 1936-yil universitetga 54 nafar xotin-qizlarni oʻqishga qabul qildi.[7] Bu holat shuni koʻrsatadiki, 1930-yillarda Oʻzbekiston oliy taʼlim tizimi yangi bosqichga oʻtayotganligini va jamiyatda zamonaviy bilimga ega mutaxassislar qatlamini shakllantirish jarayoni boshlanganligini maʼlum qiladi. Ayniqsa, xotin-qizlar oliy taʼlimga jalb etilishi jamiyatda gender tenglik tamoyillari asta-sekin qaror topayotganligini maʼlum qiladi.

Oʻn yildan soʻng professor-oʻqituvchilar tarkibi 13 barobardan ortiqqa oʻsdi. Agar 1927-yilda universitetda bor-yoʻgʻi 10 nafar oʻqituvchi boʻlsa, 1937-yilda 131 nafar, jumladan, 19 nafar professor, 39 nafar dotsent, 64 nafar assistent, 9 nafar oʻqituvchi faoliyat koʻrsatgan. Jami professor-oʻqituvchilardan 19 nafari ayollar edi. Ushbu davrda xotin-qiz kadrlar tayyorlashga katta eʼtibor qaratildi. Faqat 1938-1940-yillarda. Samarqand universitetida 1059 nafar xotin-qiz tahsil oldi, ularning salmoqli qismini mahalliy millat vakillari tashkil etdi. Ular universitetni muvaffaqiyatli tamomlab, jamoat ishlarda oʻzlarini yaxshi koʻrsata boshladilar.

Samarqand shahridagi koʻzga koʻringan oliy oʻquv yurtlaridan yana biri Oʻzbekiston Meditsina instituti 1930-yil oktyabr oyidan oʻz faoliyatini boshlaydi. 1931-yilda institutda 400 talaba oʻqigan boʻlib, ulardan 60% yevropaliklar, 40% mahalliy millat vakillari edi.[8] 1930-yilda Oʻzbekiston Meditsina institutiga 122 nafar talaba qabul qilinadi. Ularning 34 nafari mahalliy millat vakillari yedi. Ularning orasida 3 nafar (Mariyam Jalolova, Kashifa Ibrohimova, Oʻktam Vahobova) xotin-qiz talaba bor edi.[9]

Kuybishev nomidagi qishloq xoʻjalik institutining birinchi bitiruvchilari orasidan 16 nafar qizlar bor edi. Institutning birinchi bitiruvchilardan biri A.M.Arzumanova institutda oʻqituvchilik uchun qoldirildi. A.M.Arzumanova keyinchalik yirik olima boʻlib etishdi. U Leningraddagi Butunittifoq Oʻsimlikshunoslik institutining olimasi boʻldi[11]. Xotin-qizlarning oʻrta maxsus va oliy taʼlim tizimini rivojlantirishdagi roli ham sezilarli ahamiyat kasb etdi. Nisbatan qisqa vaqt ichida oʻzbek ayollari orasidan yirik mutaxassislar, ilm-fan namoyandalari va davlat arboblari yetishib chiqdi. Ular erkaklar bilan teng ravishda jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy hamda siyosiy hayotida faol ishtirok eta boshladilar

Shunday qilib, ushbu davrda xotin-qizlarni oʻrta va oliy taʼlim tizimiga jalb etish borasida ham sezilarli yutuqlarga erishildi. Shunga qaramay, amalga oshirilgan chora-tadbirlarga qaramay, bu yillarda xotin-qizlarni sovet taʼlim tizimiga keng qamrab olishda ayrim qiyinchiliklar mavjud edi. Oʻzbekiston SSR Markaziy Ijroiya Qoʻmitasi Prezidiumi xotin-qizlarni taʼlimga jalb qilishning dastlabki yillardagi amaliy tajribasini tahlil qilib, shuni taʼkidladi: xotin-qizlar taʼlimining rivojlanish surʼati umumiy koʻrsatkichlardan orqada qolganligi, shu sababli, Oʻzbekiston SSR Markaziy Ijroiya Qoʻmitasi Prezidiumi xotin-qizlar taʼlimini yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi chora-tadbirlarni belgilab berdi:[10]

-Oʻzbekiston Xalq Maorif Komissarligi tomonidan tuziladigan besh yillik umumiy taʼlim dasturida byudjet mablagʻlarini hisobga olgan holda, kelajakda ayniqsa quyi boʻgʻinlarda ayollar maktablari tarmogʻini kengaytirish, shuningdek, aholi orasida mahalliy millat qizlarini, xususan, umumiy taʼlim maktablariga jalb etishni tizimli ravishda rivojlantirish, va butun dunyo miqyosida amalga oshirilayotgan taʼlim jarayonida ayollarni yosh avlod bilan qamrab olish darajasi ortiqcha orqada qolmasligi uchun tarbiyaviy ishlarni kengaytirish;

-Oʻsmirlarning birgalikda oʻqishiga toʻsqinlik qiluvchi diniy va oilaviy qarashlarni inobatga olgan holda, eski shahar va qishloqlarda oʻsmir qizlar uchun alohida maktablar tashkil etish masalasini koʻrib chiqish;

-Bundan tashqari, dehqon yoshlari uchun qishloq xoʻjaligi va hunarmandchilikka qiziqqan qizlar uchun maxsus maktablar tashkil etish, ayollar mehnatining ahamiyatini oshirish;

-xotin-qizlar maktablari va taʼlim muassasalarida pedagog kadrlarning yetishmasligi sababli, kelajakda ayniqsa quyi boʻgʻinlarda ayollar maktablari tarmogʻini kengaytirish va mahalliy organlar tomonidan oʻqituvchilar tayyorlashga alohida eʼtibor qaratish zaruriyati;

-Mahalliy millatga mansub ayollarni maxsus xotin-qizlar taʼlim muassasalarida taʼlim olish orqali kasb-hunar sohasiga jalb qilish darajasi yetarli emasligi sababli, kelajakda kasb-hunar taʼlimi muassasalari tarmogʻini sezilarli darajada kengaytirish va ularni umumiy kasb-hunar muassasalariga imkon qadar keng jalb etish boʻyicha barcha chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim vazifa sifatida belgilandi.

Xulosa. XX asrning ikkinchi choragida Samarqand viloyatida xotin-qizlar taʼlimi Sovet siyosati va iqtisodiy ehtiyojlar taʼsirida bosqichma-bosqich rivojlandi. Taʼlim dastlab pragmatik

va qisqa muddatli kurslarga asoslangan boʻlsa-da, keyinchalik oliy taʼlim tizimiga yoʻnaltirish siyosati shakllandi, mahalliy millat vakillari soni ortdi, va gender tengligini taʼminlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. Shu bilan birga, taʼlim sifatini va uzluksizligini oshirish masalalari hali ham dolzarb boʻlib qoldi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Oʻz MA, R-94-fond, 5-roʻyxat, 766-ish, 4-varaq.
2. Nishonboyeva Q.V., Oʻzbekistonda xotin-qizlar masalasini hal etishni madaniy jihatlari (20-30).t.f.n. diss.1998. 120-bet.
3. Oʻz MA, R-94-fond, 5-roʻyxat, 3048-ish, 16-varaq.
4. Самаркндский государственный университет. Краткий историеский очерк (1927-1987). Ташкент, 1990.-С.12
5. Абаева Т.Ю. Роль УзГУ в подготовке кадров из женшин узбечок // Труды СамГУ. Новая серия. Выпуск 69. – Самарқанд, 1958. – С. 118.
6. Samarqand VDA, 637-fond, 1-roʻyxat, 4-ish, 3-varaq.
7. OʻzR MDA.94-fond, 5-roʻyxat, 1769-ish, 9-varaq.
8. OʻzR MDA.94-f., 5-roʻyxat, 495-ish, Betlar 344-352.
9. Қизил Ўзбекистон. 1930 йил 9 октябрь.
10. Ленин йўли. 1931 йил, 4 декабрь.
11. Самарқанд қишлоқ хўжалик институти 70 ёшда. – Самарканд, 1999. – Б.15

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).